

РАЗГОВОР

- Знаеш ли некоја река во Азија?
- За што се користат реките?

ПРАШАЊА

- Како течат реките кон околните мориња во Азија?
- Што се тоа затворени неистечни подрачја?
- Кои реки се најпознати од сливот на затвореното подрачје?
- Кои реки се влеваат во Арктичкиот Океан?
- Кои реки се влеваат во Тихиот Океан?
- Кои реки се влеваат во Индискиот Океан?
- Какви се реките во Југозападна Азија?
- За што се користат реките во централноазиските пустински и полупустински предели?
- Наброј ги другите намени на реките во Азија!

ХИДРОГРАФИЈАТА ВО АЗИЈА

РЕКИТЕ И НИВНОТО ЗНАЧЕЊЕ

Хидрографската мрежа на Азија ја сочинуваат **голем број реки. Тие течат зрачесто кон сите околни мориња.** Меѓутоа, за Азија е карактеристично тоа што скоро една третина од територијата на континентот (од Каспиското Езеро до Централна Кина) е **затворено, неистечно подрачје**, каде што водата се влева во езера или се губи низ пустинските области. Овој внатрешен слив, иако голем по површина, има само неколку поважни реки, и тоа: Аму Дарја и Сир-Дарја кои се влеваат во Аралското Езеро и реката Тарим која се губи во пустината Такла Макан. Поголем дел од подрачјето (со исклучок на сливот на реката Волга во европскиот дел која се влева во Каспиското Езеро) е сиромашно со вода, со мали количества врнежи, поради што се присутни повеќе пустини.

Реките кои спаѓаат на океанските сливови имаат свои карактеристики поврзани со релјефните и со климатските одлики.

Реките кои се влеваат во Арктичкиот Океан течат низ пространи низини, бавни се и полноводни, во летниот период се пловни, а преку зимата замрзнуваат во посеверните области. Најголеми и најпознати реки се: Об со притока Иртиш, Енисеј со притока Долна Тунгуска, Лена, Индигирка и Колима. Се одликуваат со големи сливни територии. Сливот на Северниот Леден Океан просторно е најголем во Азија.

Реките кои спаѓаат во сливот на Тихиот Океан, исто така,

Ганикајта Низина

се богати со вода, пловни на големи спротиводни растоја- нија, не замрзнуваат, но доаѓајќи од поизразити планински подрачја и поради монсонските дождови во долните текови често се излеваат и го поплавуваат земјиштето. Најпознати се реките: Амур, Хуанг Хе, Чанг Џијанг / Јангце Кјанг, Синк- јанг и други.

Реките од Јужна Азија главно се влеваат во Индискиот Океан и во средоземните мориња во Индонезија. Познати се реките: Меконг, Салвин, Иравади, Брамапутра, Ганг, Инд и други. Спуштајќи се од заглечерените Хималаи и поради големите монсонски дождови се мошне полноводни, особено во летниот период од годината. Спротивно на нив, реките во **Југозападна Азија** се мали и со незначителни количества вода. Најважни се Тигар и Еуфрат кои пред утоката во Персискиот Залив ја формираат реката Шат ел Араб. Тие течат низ Месопотамската Низина и се најпристапни долини во средишните делови на Југозападна Азија.

Помал дел од речниот систем на Азија се влева во Средо- земното Море. Главно станува збор за реките на полуостровот Мала Азија.

Реките во Азија се мошне значајни како **основни извори на вода за опстанок во пустинските и во полупустинските области, за пловидба** во земјите со сè уште недоволно развиен сообраќај, за наводнување на земјоделските површини од кои треба да се прехранат многубројното население во Источна и во Јужна Азија, како и за производство на електрична енергија.

Пространите сливни територии со кои располагаат од- делни реки овозможуваат **голема полноводност** со чести ви- соки водостои, така што во нивните долни текови тие често се излеваат. Поради топењето на санти мраз во летниот пери- од, кај реките од сливот на Арктичкиот Океан, се формираат таканаречени мразни брани и во големите рамници настану- ва **поплавување на земјиштето** на големи површини.

РЕЧНИК НА ПОИМИ

ВАДА – сува речна долина во пустинските области низ која само повремено, по силни дождови, протекува вода. Водните текови се вообичаено со карактер на порои.

НАВОДНУВАЊЕ – процес на донесување вода и поле- вање на земјиштето за одржување и одгледување разни растителни култури.

ХИДРОЕНЕРГИЈА – енергија што се добива со искорис- тување на силата на водата. Најважно е искористувањето на реките, при што се важни падот, протекот и режимот на реките. Освен реките, за хидроелектрична енергија се користат и морските приливи и одливи.

ЗАПОМНИ

– Реките во Азија главно изви- раат од планинските предели во централниот дел на Азија.

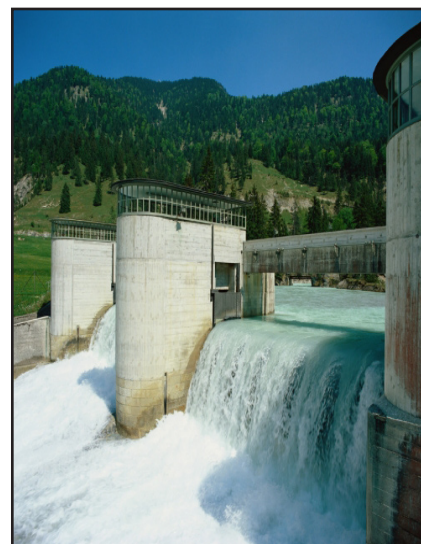
– Реките во Азија течат зрачесто кон околните мори- ња и океани.

– Во Азија има голема терито- рија која претставува посебен затворен слив. Таму главен со- бирач на водите е Каспиското Езеро.

– Најпознати реки од сливот на Арктичкиот Океан се: Об со Иртиш, Енисеј, Лена, Инди- гирка и Колима.

– Најпознати реки од тихоокеанскиот слив се Амур, Хуанг Хе и Чанг Џијанг.

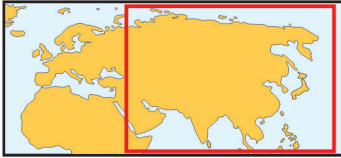
– Најпознати реки во Јужна и во Југоисточна Азија се Инд, Ганг, Брамапутра, Меконг, Иравади и други, а во Југоза- падна Азија се Тигар и Еуфрат.

Хидроелектрична централа

ЗАДАЧА

– Според сливовите, на карта на Азија, идентификувај ги реките за да видиш од каде извираат, како течат и каде се влеваат.

РАЗГОВОР

- Дали си слушал/а за Каспиското Езеро?
- Што е тоа? Море или езеро?

ПРАШАЊА

- Каква е застапеноста на езерата во Азија?
- Кои се најголеми езера во Азија?
- Според вкусот, каква е водата во Каспиското Езеро, во Аралското Езеро и во Мртвото Море?
- Што знаеш за Каспиското Езеро и со што се одликува тоа?
- Кои реки се влеваат во Каспиското Езеро?
- Опиши го Бајкалското Езеро!
- Што е карактеристично за Аралското Езеро?
- што е Мртвото Море море
- езеро или море? Раскажи нешто за Мртвото Море!

ХИДРОГРАФИЈАТА ВО АЗИЈА

ЕЗЕРА СО СВЕТСКО ЗНАЧЕЊЕ

На големата територија на Азија се наоѓаат **поголем број езера**, различни според димензиите и според настанокот. Најзастапени се во централните делови на континентот и се главни басени **што ги собираат водите од внатрешниот (неистечен) слив во Азија**. Голем дел од езерата се солени, така што некои од нив поради големината и солената вода се поистоветуваат со мориња. Такви се, на пример, Каспиското Езеро (кое поради големината често се нарекува море) и Мртвото Море. Најпознати езера во Азија се: Каспиското Езеро, Аралското Езеро, Бајкалското Езеро, Балхашкото Езеро, езерата Туз, Ван, Урмија, Дерјач, Немек и голем број глацијални езера на Хималаите и на висорамнината Тибет.

Каспиското Езеро е најголемото езеро во светот. Лежи на 28 м под морското ниво и како такво претставува депресија. Се наоѓа на границата меѓу Азија и Европа. На бреговите на Каспиското Езеро излегуваат териториите на: Русија, Казахстан, Туркменистан, Иран и Азербејџан. Спаѓа во групата тектонски езера. Се протега во правец север-југ, во должина од околу 1 200 км, со широчина од 300 км и има длабочина од 995 м. Зафаќа околу 370 000 км² површина. Во него се влеваат реките Волга, Урал, Кума, Терек и други. Има големо стопанско и сообраќајно значење. По него се спроведува транспорт на нафта, на дрво, на памук и друго. Главни пристаништа се Баку, Астрахањ, Ензели, Рашт и други. Преку Астрахањ и

Сателитска снимка на Мртвото Море

Волга со каналите пловно се поврзува со Средоземното и со Балтичкото Море.

Бајкалското Езеро е најдлабокото езеро во светот (1 620 м) и претставува криптодепресија. Се наоѓа во Русија, во јужните делови на Сибир. Има издолжена форма со 626 км должина и 79 км најголема широчина. Има површина од околу 31 500 км². Лежи во тектонски ров. Заобиколено е со планини високи до 2 000 м. Има повеќе од 300 притоки, а од него истекува само Ангара. Претставува голем резервоар на чиста, слатка вода. Поседува специфичен жив свет со околу 1 800 растителни и животински видови, од кои три четвртини се ендемични (живеат само во ова езеро).

Аралското Езеро се наоѓа во Казахстан и Узбекистан, во Туранската Низина. Лежи на 53 м надморска височина. Има површина од 66 500 км², а длабочина од 68 м. Во него се влеваат реките Аму Дарја и Сир-Дарја. Спаѓа во тектонски езера. Во лето температурите на водата достигнуваат до 30°C, а во зима се јавуваат санти мраз. Аралското Езеро се користи за пловидба и за риболов; главни пристаништа се Мунјак и Аралск. Неговата површина постојано се намалува поради недоволен прилив на вода, поради испарување и користење за наводнување.

Мртвото Море е реликтно езеро, а се наоѓа на границата меѓу Израел и Јордан. Вода добива од реката Јордан, а ја губи со испарување. Нивото му е 392 м под нивото на Средоземното Море и претставува депресија. Соленоста му е 260 промили и поради тоа во него не постои жив свет. Долго е 76 км, а широко 15 км. Има површина од 984 км². Поседува важни сировини за хемиската индустрија.

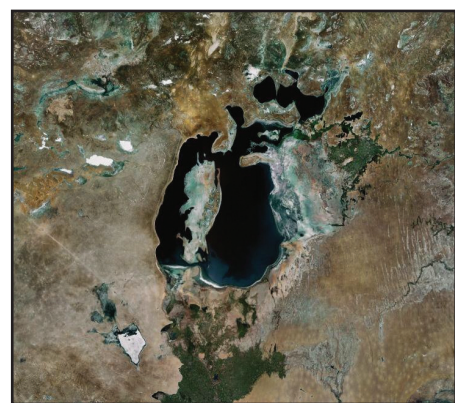
Сателитска снимка на Каспиското Езеро

ЗАПОМНИ

- Азија има голем број езера. Голем дел од нив се наоѓаат во затворениот внатрешен слив и се заостанати од некогашното море Тетис. Претставуваат депресии и имаат солена вода.
- Најпознати езера во Азија се Каспиското Езеро, Аралското Езеро, Бајкалското Езеро и езерото Мртво Море.

Бајкалското Езеро

Сателитска снимка на Аралското Езеро

ЗАДАЧА

– На карта на Азија обиди се да ги пронајдеш поважните езера и да идентификуваш кои реки се влеваат или истекуваат од нив!